

1.01
Prejeto 15. 9. 2004

UDK 930(497.17)"1991/2003"

Violeta Ačkoska*

Makedonskata historiografija pomeđu demokratizacijata i partizacijata 1991-2003

IZVLEČOK

Avtorot na statijava pravi analiza na sostojbite i osnovnite pravci na razvoj na makedonskata historiografija vo periodot na tranzicijata. Trgnuvajči od uslovite na krajno polariziranata politička scena, toj ja objasnuva podelbata pomeđu makedonskite historiografi na "stari" i "mladi" vo odnos na kritičkoto preispitovanje na dostiganjata na makedonskata historiografija do 1991 godina (baranja za "prepročitovanje na istorijata"). Preku posočuvanje na obidite za politička upotreba na istorijata (partizacija na istoriskite tolkuwanja) vo ramkite na pluralističkata scena na Repulika Makedonija, avtorot gi locira i najvažnite dostiganja na makedonskata historiografija vo periodot 1991-2003 godina i vo tematski i vo metodološki pogled.

Ključni zborovi: Repulika Makedonija, historiografija, partizacija, tranzicija, demokratizacija

MAKEDONSKO ZGODOVINOPISJE MED DEMOKRATIZACIJO IN STRANKARSTVOM

POVZETEK

Avtorica analizira pogoje in temeljne usmeritve razvoja makedonskega zgodovinopisja v prehodnem obdobju. Začenši s pogoji na popolnoma polarizirani politični sceni, pojasnjuje delitev na "stare" in "mlade" med makedonskimi zgodovinopisci, z ozirom na kritično ocenjevanje dosežkov makedonskega zgodovinopisja do leta 1991. Ob opozarjanju na poskuse politične zlorabe zgodovine v okviru makedonske pluralistične scene avtorica opredeljuje najpomembnejše dosežke makedonskega zgodovinopisja v obdobju med letoma 1991 in 2003, tako v tematskem kot v metodološkem pogledu.

Ključne besede: Republika Makedonija, zgodovinopisje, strankarstvo, prehod, demokratizacija

MACEDONIAN HISTORIOGRAPHY BETWEEN DEMOCRATISATION AND PARTISANSHIP

ABSTRACT

The author analyses the conditions and basic directions of the development of Macedonian historiography in the period of transition. Starting from conditions of an utterly

* Dr., profesor, Filozofski fakultet Skopje, Institut za istorija, MK-1000 Skopje, Bul. Krste Misirkov, bb; e-mail: acko@icee.org

polarised political stage, the author explains the division to "old" and "young" among the Macedonian historiographers in respect of the critical reassessments of the achievements of Macedonian historiography before 1991. By pointing out the attempts at the political abuse of history in the framework of the Macedonian pluralist stage, the author identifies the most important achievements of Macedonian historiography in the period between 1991 and 2003, in the thematic as well as methodological aspect.

Key words: Republic of Macedonia, historiography, partisanship, transition, democratisation

Vo periodot od 1991 do 2003 godina Republika Makedonija doživea krupni i radikalni promeni vo site sferi od opštstvenno-ekonomskiot život. Vo procesot na tranzicija se menuvaa rečisi od koren dotogašnite sostojbi vo ekonomijata, politikata, naučnite dejnosti, kulturata i obrazovanieto. Taka i makedonskata istoriografija se vkluči vo predizvicate na novite istoriski procesi. Se otvori "Pandorinata kutija" na tabu temi, pri što mnogu ličnosti i nastani za prv pat bea javno promovirani ili staveni na istoriska preocenska za nivnoto mesto vo istorijata na Makedonija.

Noviot pristap vo istražuvanjeto i tolkuvanjeto na istoriskite pojavi, procesi i ličnosti beše ovozmožen, među drugoto i so liberalizacijata vo koristenjeto na arhivskite fondovi koi dotogaš bea zatvoreni, kako vo Republika Makedonija, taka i vo nekoj drugi zemji vo tranzicija. Vo ovoj period, na javnosta i stanaa dostapni poveće izvori od različna proviniencija i arhivski fondovi za istorijata od krajot na XIX i za XX vek, posebno za periodot među dvete svetski vojni¹ i po 1945 godina koi, zaradi ideološki, politički i drugi pričini (istoriskata distanca), bea zatvoreni vo celiot povoen period. Osobeno važno beše otvoranjeto i liberalizacijata za koristenje na bugarskite arhivi za makedonskite istražuvači. Za žal, toa ne beše slučaj so Grcija ili Sojuzna Republika Jugoslavija čii arhivi ostanaa zatvoreni za makedonskite istražuvači, a sodržat građa tokmu za periodot od krajot na XIX i osobeno za XX vek.² Koga, pak, se raboti za makedonskite arhivi, očeviden e

¹ Tuka, pred se, mislime na poveće memoarski dela i spomeni na dejcite na VMRO koi bea doneseni od stranskite arhivi i objaveni na makedonski jazik, so što se popolnija poveće praznini vo proučuvanjeto na makedonskoto nacionalnoosloboditelno dviženje od krajot na XIX i prvata polovina na XX vek. Među drugite, bea objaveni spomenite na: Vančo Mihajlov: Makedonija, Švajcarija na Balkanite. Skopje: Menora 1995; Spomeni na S. Arsov, P. Kljašev, L. Džerov, G. P. Hristov, A. Andreev, G. Papančev, L. Dimitrov, stručna redakcija dr Ivan Katardžiev. Skopje: Kultura 1997; Vladislav Kovačev: Političkoto veruju na Makedoncite, predgovor i redakcija dr Zoran Todorovski. Skopje: Matica Makedonska - DARM 2000; Petar Šandanov: Spomeni, predgovor i redakcija dr Zoran Todorovski. Skopje: DARM 2002; Premrežinjata na makedonskoto revolucionarno dviženje : spomeni na Hristo Kalajdžiev, Krsto Lazarov, Krum Petišev, Atanas Džolev, Mirčo Kikiritkov, predgovor i redakcija dr Zoran Todorovski. Skopje: Makedonska kniga 2003; itn.).

² Osobeno problematični za koristenje bea i se dokumentite koi se odnesuvaat na dvete balkanski vojni (1912-1913), potoa za Prvata svetska vojna vo Makedonija i diplomatskite igri okolu prekrojuvanjeto na granicite, odnosno dokumentite za period što gi opfaća delbite na etničkata i geografskata teritorija na Makedonija, a za koj beše nedostapna, vo golema mera, dokumentacijata od grčkite, bugarskite i turskite arhivi. Nekoji makedonski istražuvači, i pokraj oddelni prepreki i ograničuvanja (do 1991) imaa dostap do dokumentite od jugoslovenskite/srpskite arhivi. Vo ramkite na tezata za osloboditelnata misija na Bugarija vo Makedonija za vreme na balkanskite vojni bea objaveni i dokumentite na Karnegievata komisija koi se najbrojni za zlodelata i terorot na srpskite vojski vo Makedonija. (Poranešnite balkanski vojni 1912-1913, Izveštaj na Karnegievata balkanska komisija, Skopje: Kultura 2000).

problemot so sostojbite vo istoriskata građa koja se odnesuva za periodot po Vtorata svetska vojna. Tuka, istoričarite se sudruvaat so faktot deka golem del od dokumentacijata bila uništena ili sokriena od strana na bivšite državno-partiski strukturi na FNRJ-SFRJ/NRM-SRM, odnosno so, vo golem obem, frizirani fondovi.³ Kako nadopolnuvanje na prazninite od arhivska dokumentacija se koristat iskazi i zapisi na živi svedoci koi, i pokraj slabostite na vtorostepeni izvori, pridonesuvaat vo rekonstrukcijata na odredeni istoriski procesi, nastani i ličnosti od najnovata istorija na Republika Makedonija.⁴ Isto taka, vo ovoj period, bea otvoreni okolu 14.000 politički dosijea, želno očekuvani od makedonskite istražuvači na najnovata istorija. No, za žal najgolemiot del od ovie dosijea sodržat beznačajni, duri i vulgarni poedinosti koi se neupotrebliivi vo istoriskata rekonstrukcija na odreden nastan ili ličnost. Sigurno pokorisni bi bile izveštaite i dokumentite na voenata razuznavaćka služba za koi makedonskite istražuvači nemaat soznanie kade se čuvaat i kolku od niv se začuvani.

Vo periodot od 1991 do 2003 godina, makedonskata istoriografija doživea vidlivi promeni, no sepak, kako i vo prethodniot period (1944-1990) zabeležлива e prevlasta na nacionalnata istorija⁵ što vsušnost e odlika na sekoja mlada istoriografija i država. Navistina se retki komparativnite trudovi ili trudovite koi se zanimavaat so poširoka regionalna problematika.⁶ A i onie koi ja nadminale ramkata na nacionalnata istorija i opfaćaat del od regionalnata istorija ili od međunarodnata politika najčesto se povrzani so Makedonija, odnosno so makedonskoto prašanje⁷. Sosema retki se istražuvanjata i trudovite od socijalnata istorija,⁸ istorijata na ženata, dodeka se ušte ne e zabeležen poseriozen napor za

³ Bi go spomenale slučajot so fondot na Državnata kontrolna komisija koj ne beše dostapen za koristenje vo Arhivot na Jugoslavija do raspadanjeto na SFRJ, dodeka pak fondot na Kontrolnata komisija vo Državniot arhiv na RM e krajno friziran i mnogu oskuden. Krajno frizirani se fondovite koi sodržat partiska dokumentacija (na KPM/SKM), kade mnogu često, za ključni prašanja se čuva samo dnevniot red na sednicata, a zapisnikot ili stenogramot e otstranet od fondot.

⁴ Među sećavanjata na živi akteri i svedoci, koi bile represirani i sudeni po prašanjeto za integralno rešavanje na makedonskoto prašanje (obedinuvanje i državotvorno konstituiranje na Makedonija) ili za ideološki diskvalifikacii bi gi napomenale memoarskite trudovi na: Gligor Krsteski: *Otpori i progoni 1946-1950*. Skopje: Matica Makedonska, 1994; Eftim Gašev: *Našata Kauza*. Skopje: izdavač - avtorot 1995; ispoveda-dnevnik na Smilan Griovski (Nada Aleksova: *Smilan Griovski - agentot na CIA*. Skopje: Kulturen centar "Skrb i uteha" 1999); Gligor Krsteski: *Moeto policisko dosie*. Skopje: M-Grafika 2002).

⁵ Duri i Stefan Trebst ja naglasuva specifičnošta na makedonskata istoriografija vo ramkite na Jugoslavija, bidejći vo nea e ponaglasena nacionalnata komponenta kako potreba za pogolemo distanciranje od srpskite i bugarskite istoriski vlijanija (Stefan Trebst: *Bugarsko-jugoslovenskata kontraverza za Makedonija 1967-1982*. Skopje: INI, 1997, 51-118).

⁶ Na ovaa relacija se pojavuvaat trudovi na neistoričari, kako na primer: Vladimir Ortakovski: *Malcinstvata na Balkanot (Minorities in the Balkans)*, Skopje: "2-ri Avgust S" Štip 1998. Vo trudot se pravi istoriska retrospektiva na položbata na malcinstvata na Balkanot od periodot na Otomanskata imperija do 1991 godina.

⁷ Na taa tema, zasega, se objaveni poveće statii i dokumenti i nekolku zbornici so dokumenti: Mihaljo Minoski: *Soedinetite Amerikanski državi i Makedonija 1869-1919*. Skopje: Arhiv na Makedonija 1994; *Makedonija i Balkanot vo pertogradskiot "Sovremenik"*. Prevod, predgovor i komentar akad. Manol Pandevski, Skopje: MANU 1995; *Velika Britanija i Makedonija (18 avgust 1944 - 8 maj 1945)* : dokumenti. Izbor, prevod i redakcija Todor Čepreganov. Skopje: INI, 1995; *Makedoncite vo jugoslovensko-grčkite odnosi* : dokumenti 1950-1953. Izbor, prevod i redakcija Liljana Panovska, Todor Čepreganov. Tom II. Skopje: DARM 2001; neкои mongrafii kako: Lazar Lazarov: *Makedonija vo francuskata politika na Balkanot 1944-1957*, Skopje: INI-Matica Makedonska 1998; Voislav D. Kuševski: *Makedonskoto prašanje pred Društvo na narodite*. Skopje: Filozofski fakultet - Menora 2001.

⁸ So socijalnata istorija se zanimava dr Hristo Hristov (Trudbeničkite opštestveni sloevi vo Ma-

istraživanje na istorijata na sekojdnevniot život.

Vo periodot do 1991 godina makedonskite istoriografi mošne teško se spravuaa so nametnata matrica za tolkuvanje na istorijata od strana na političkata vladeačka struktura, vo koja partiskoto dominiraše nad stručnoto.⁹ No, i vo periodot na tranzicijata, vo vremeto na pluralističkata demokratija, se čustvuvaše partizacija vo pristapot kon istorijata zavisno od partiskata struktura na vlast: Socijal-demokratskiot sojuz (SDSM) ili VMRO-Demokratska partija za makedonsko nacionalno edinstvo (VMRO-DPMNE). Pravejći analiza na razvojot na makedonskata istoriografija po 1991 godina, Ulf Brunnbauer, pišuva deka makedonskite istoričari zanimavanjeto so prašanjata na nacijata go smetale za "patriotska dolžnost", a toa "neizbežno gi približuva kon politikata, bidejći prašanjata na nacionalniot identitet se visoko ispolitizirani". Vo tie ramki i političkite partii "nastojuvaat svoje politički gledišta i proekti da gi ostvarat so pomoš na akademskite istoričari..." Spored nego, negativniot stav na soseditite kon Makedonija predizvikuva kaj naselenieto "dlaboko čustvo na nesigurnost, što se kompenzira so javni diskusii za prašanjata na nacionalniot identitet. Istoričarite ja zajaknuvaat, a vo značajna mera go generiraat zanimavanjeto so toj diskurs, so toa što se profesionalno fokusirani na nacionalnata istorija".¹⁰

No, i pokraj vakvite, glavno, realni ocenki na Ulf Brunnbauer, vo praktikata vo RM, istoriskata nauka beše retko konsultirana za istoriski prašanja od vitalen karakter za nacijata i državata kakvi što bea: sporot so imeto so sosedna Grcija, simbolite na makedonskata država, prašanjeto za reguliranje na odnosite so albanskiot etnikum, ocenkite za navodniot "voen konflikt" i potpišuvanje na Ramkoviot dogovor, odbeležuvanje na značajnite istoriski jubilei vo 2003 godina itn. Ovie vitalni prašanja za makedonskata segašnost i idnina koi najdirekno se nadovrzuvaat na minatite procesi i istorija, so mali isklučoci, bea prepušteni na neuki medijski i politikantski dvoboji i na državno-partiski komisii. Državata skoro beše nezainteresirana da pobara konstruktivna naučna analiza na istoriografite i drugi eksperti koi gi sledea soodvetnite istoriski procesi i pojavi. Za žal, del od istoričarite pokažaa servilnost i bea povtorno upotrebeni za celite na dnevnata politika. Iako vo javnosta se javuvaa poinakvi stavovi od oficijalnata politika, političkite garnituri na vlast nitu gi čitaa nitu gi slušaa takvite tolkuvanja i prizvuci. Osobeno rigorozna i selektivna vo informiranje i vo proglašuvanje na "nepoželni" naučni rabotnici, segašnata aktuelna vlast na SDSM beše kon onie koi go kritikuvaa i go kritikuvaaat Ramkoviot dogovor iznesuvajći gi istoriskite greški vo odnos na razgraduvanje na makedonskata država.¹¹

kedonija 1918-1941. Skopje: Unija 1994; Seloto vo vardarskiot del od Makedonija među dvete svetki vojni. Skopje: Mislja 1993). Agrarnata istorija po Vtorata svetska vojna ja istražuvaše dr Violeta Ačkoska koja objavi pogolem broj statii, zbornik dokumenti (Agrarnata reforma i kolonizacijata. Skopje: INI, 1997) i nekolku monografii (Zadrugarstvoto i agrarnata politika 1945-1955. Skopje: INI, 1994; Zadolžitelniot otkup na zemjodelski proizvodi, Skopje: INI, 1995; Agrarno-sopstveničkite procesi, promeni i odnosi vo Makedonija, 1944-1953. Skopje: INI, 1998).

⁹ Violeta Ačkoska, Politikata i istoriografijata 1944-1998. Vo: Makedonskata istoriska nauka. Skopje: INI, 2000, 487-503.

¹⁰ Ulf Brunnbauer: Drevna nacionalnost i vjekovna borba za državnost: historiografski mitovi u Republici Makedoniji (BJRM). Vo: Historijski mitovi na Balkanu, Sarajevo: Institut za istoriju u Sarajevu, 2003, str. 323.

¹¹ Vidi publikacija: Makedonskoto nacionalno dviženje 2001. Skopje: Menora 2002. Vo ova publikacija svoi viduvanja za sostojbite vo 2001 godina i za Ramkoviot dogovor daavat poveče univerzitetski profesori: Mihajlo Minovski, Liljana Minova - Đurkova, Ilija Vele, Naume Radičeski,

Gubejci ja celosnata kontrola vrz istoriografijata i istoričarite, vo oddelni momenti, političkrite strukturi na vlast nastojuvaa, so navodnata svrtenost kon idninata da ja minimiziraat ulogata na istorijata.¹² Toa vo javnosta ušte poveče gi zasili polemikite za preocenuvanje na procesite, nastanite i ličnostite od makedonskata istorija, koi implicitno bea narečeni baranja za *prepročituvanje na istorijata*. Branejci ja istoriografijata od baranjata za prepročituvanje, akad. Ivan Katardžiev konstatira deka "stanuva zbor za eufemizam čija cel e da se prikrijat politički celi"¹³ i deka "...možebi vo vrvovite na poranešnata partija i država imalo selektiranje, kritiki, spisoci i slično", no toj nikogaš ne doživeal "nekoj nekomu da kaže kako da pišuva".¹⁴ Dr Violeta Ačkoska prepročituvanjeto go povrzuva so nadminuvanje na crno-beloto prikažuvanje na istorijata i na istoriskite ličnosti, nadminuvanje na ocenkite za otpadnici i nedopirlivi kultovi, odnosno so "iznijansirana ocenka za istoriskite ličnosti i nastani".¹⁵ Dr Zoran Todorovski smeta deka vo ramkite na FNRJ-SFRJ "...makedonskata istoriografija se oformuvaše vo edna strogo kontrolirana sredina... so jasna politička i ideološka platforma za propagiranje i afirmiranje na jugoslovenskiot federalizam i Komunističkata partija. Seto toa beše pridružuvano so monopoliziranje na istoriskata vistina samo od edna mala grupa partiski angažirani istoričari, neкои od niv, za žal, i denes se prisutni vo istoriskata produkcija kaj partiskite izdavački organizaciji..."¹⁶

Pokraj istoričarite, vo polemikite se javija i drugi intelektualci koi poučeni od minatite iskustva opomenuvaa deka vo novoto čitanje na istorijata treba da se vnmava da ne se vleze vo nov zatvor, vo nov sistem od konečni vistini, zabraneti zoni i zabraneti prašanja. Tie stravuua deka prepročituvanjeto na istorijata i nejzino tolkuvanje od drug agol ili istražuvanjeto na temi koi bile zabraneti i politički nepoželni, pokraj stremežot za objektivizacija, nosi često i opasnost od nivna povtorna upotreba za odredeni politički celi. Bevme svedoci deka promenata na političkrite garnituri vo RM, vo atmosfera na rudimentirana demokratija, noseše i opasnosti, odnosno nova osnova za denunciranje, otpuštanje i zatvaranje, kako krajno ishodište vo procesite na promenite.¹⁷ Sepak, i pokraj postoenjeto na krajnosti, pogolemiot broj na istoriografski trudovi, pišuvani so naučna aparatura, uspešno gi izbegnaa zamkite na dirigiranata istorija, postignuvajci golem stepen na

Violeta Piruz - Tasevska, Petre Georgievski, Darinka Petreska, Violeta Ačkoska, Trajan Panev i drugi.

¹² Vakviot odnos na državata i na aktuelnata koalicija na Crvenkovski-Ahmeti, dojde do izraz vo odbeležuvanjeto na značajnite jubilei od makedonskata istorija, kako što beše 100-godišnjinata od Ilindenskoto vostanie. Pritoa, trgnuvajci od neкои politički kalkulacii, soodvetnata komisija vo So-branieto ja povrza 100-godišnjinata od Ilindenskoto vostanie kako 100 godini makedonska državnost koe e sosema neistoriski i falsifikuvanje na makedonskata istorija. Pritoa, bea sosema marginalizirani jubileite na Makedonskoto-kresnensko vostanie od 1878 godina so negovata nacionalnoosloboditelna i državotvorna platforma, 100-te godini od smrta na Goce Delčev i drugi makedonski dejci itn. So gorčliv vkus na omalovažuvanje od neкои politički strukturi beše i problematiziranje na 100 godišnata samožrtva na gemidžiite za probuduvanje na sovesta na togašna Evropa za stradanjata i borbata na Makedoncite za svojata sloboda i država. Činot na odbeležuvanje na ovie i drugi svetli nastani i ličnosti beše zamaten najčesto so dnevnopolitičkrite nastani, koi go zagorčija vkusot na svečenoto odbeležuvanje (Darinka Petreska, Violeta Ačkoska: Za jubileite i proslavite vo 2003. Vo: Makedonska informativna tribina, god. I, br. 2, noemvri 2003, str. 2-3).

¹³ Ivan Katardžiev: Prikrivanje na političkrite celi, Vo: Večer, 30 i 31 januari 1999, str. 13.

¹⁴ Ivan Katardžiev: Osloboduvanje od mitovite i iluziite, Vo: Puls, 26 noemvri 1998, str. 34

¹⁵ Violeta Ačkoska: Detstvoto minuva vo zrelost, Vo: Večer, 30 i 31 januari 1999, str. 13.

¹⁶ Zoran Todorovski, Intervju, Vo: Delo, 24 oktombri 2003, str. 12.

¹⁷ Mirjana Najčeska, Kakvo minato ne očekuva, Vo: Dnevnik, 20 fevuari 1999, str. 11.

objektivizacija i pridonesuvajći kon doizgraduvanjeto na makedonskata istoriografija kako od tematski taka i od metodološki aspekt.¹⁸

Taka, od devedesettite godini se počustvuva silno branuvanje vo naučnite istoriski sredini, so raznobrazie vo gledanjata i tolkuvanjata na istoriskite procesi, po-kritička reminiscencija na makedonskata istoriografija, a se razbira seto toa potkrepeno so iznesuvanje na novi istoriski dokumenti i fakti.¹⁹ Zaplašeni za nivnite "nedopirlivi vistini", odnosno ednostrani, selektivni i premolčani fakti, pa i falsifikati, del od postarata partiski oboena generacija, veštački ja podeli makedonskata istoriografija na "stari" i "mladi" istoričari. Pritoa, oddelni istoričari od taa postara generacija, namesto da bidat kritični kon svoje zabludi vo dotogašnoto tretiranje, odnosno vo crno-beloto i ideologizirano prikazuvanje na ulogata na oddelni istoriski ličnosti od ponovata makedonska istorija mnogu brzo i vešto plivaa vo novopartiskoto političko milje i stanaa glasogovornici za rehabilitacija na ličnostite na koi samite im ja dolžea vistinata.²⁰

Živeeji vo edno turbulentno i polno so neizvesnoti vreme, vreme obremeneto so brojni istoriki hipoteke, makedonskite istoriografi otvorija mnogu stari, no i novi dilemi koi nosat i sudbinski i civilizacijski iskušenija. Makedonskata istoriografija beše stavena vo pozicija da se bori so specifičnostite na segašna vremenska konkretnost kako i protiv neistoriskite ideologizacii (politiziranja) na nastanite, pojavite i procesite vo minatoto postavuvajći gi vo nivnite konkretni istoriski ramki i vo nivniot kontinuitet, bez ideološki, etnički ili partiski parcelizacii na tolkuvanjeto na istoriskata vistina.²¹

Zaradi takvite presvrti, golem del od intelektualcite se stavija vo pozicija da ja branat ili napadaat istorijata, da gi baraat aktuelnite greški vo dotogašniot razvoj na istorijata i na nejzinoto dotogašno tolkuvanje.²² Premolčuvanata istorija za niv značeše gubenje na mnogu od makedonskiot nacionalen identitet zašto, kako što zapišal E. H. Kar duri i vistinata za edno opštestvo može da se doznae od ona što

¹⁸ Istoriografija na Makedonija 1986-1995, IV, SDIRM. Skopje 1997, str. 207.

¹⁹ Zoran Todorovski, Makedonskata istoriografija i politikata (Aktuelni refleksii vo makedonskiot politički sistem). Vo: Makedonskata istoriska nauka. Skopje: INI, 2000, str. 505-517.

²⁰ Zoran Todorovski: Intevju. Vo: Delo, 24 oktombri 2003, str. 13.

²¹ Taka, pri krajot na osumdesetite, vo odbrana na dotogaš zacrtaniot kurs na makedonskata istoriografija, dr Ivan Katardžiev opomenuva na opasnosta od "manipulacijata i zloupotrebata na istorijata", naglasuvajći deka e nedopustljivo da se lepat paušalni etiketi na dotogašna istoriografija od nekakvi drugi politički poziciji (Ivan Katardžiev, Politika i istorija - istorija i politika, Vo: Istoriija, 23, 1987, br. 12, str. 9-29). Nasproti takvite gledanja na Katardžiev, dr Orde Ivanoski, vo predgovorot na svojata monografija za Nikola Karev, ušte vo 1991 godina zapišal: "od brojnite subjektivni neopravdani prični na prvo mesto stoi žalosniot fakt što makedonskata kako i celata jugoslovenska istoriografija beše postavena da se razviva vrz dogmatsko-doktrinarna ideologizacija kojašto limitirački ja doziraa partiskite ideolozi i politički moćnici i ja pretvoraa vo uslužen servis na svojata monistička politika ... Soglasno takvite ideologizirani šemi makedonskite partiski ideolozi i političari proglasija deka istorijata na makedonskiot narod počnala so 1941 godina... So takvata dogmatizirana doktrina oddelni makedonski partiski teoretičari i političari nenaučno i navredljivo vrednuvaa krupni nastani i ličnosti od istorijata na makedonskiot narod." (Orde Ivanoski: Nikola Karev. Bitola: DNU Bitola 1991, str. 8-9).

²² Vo naučnata polemika se vklučii prof. dr Ilija Josifovski, sociolog, koj javno pobara od Institutot za nacionalna istorija da gi povleče svoje trudovi vo koi Narodnosloboditelna vojna (NOV), vrz osnova na dokumentite, ja tretira kako socijalna revolucija. Imeno, po analizata na dokumentite za NOV vo Makedonija, objaveni vo sedum knigi od strana na Institutot za nacionalna istorija, vo periodot od 1968 do 1983 godina (Izvori za osloboditelna vojna i revolucija vo Makedonija 1941-1945), spored Josifovski vo nitu eden od petstotinite dokumenti "ne se spomenuva deka vo toj period vo Makedonija imalo i socijalna revolucija" (Ilija Josifovski, Borbata za osloboduvanje od nenaučnite tezi se ušte e vo tek. Vo: Dnevnik, 22 januari 2000, str. 12).

istoriografijata go premolčala. Posebno ako se zeme faktot deka najgolemiot del od anatemisanite i premolčuvanite ličnosti bile tokmu onie koi ne go prifatile jugoslovenskoto rešenje na makedonskoto prašanje i se zalagale za suverena makedonska država.

Trudejci se kritički da se osvrnat kon minatitot razvoj na makedonskata istoriografija, oddelni partiski ideolozi i akademski avtoriteti so zadocnuvanje konstatirat deka: "istorijata beše premolčuvana" (akad. Dančo Zografski); deka makedonskata istoriografija "grči vo boleštinata na zapečatenite fakti i dosta iskriiveni komentari (akad. Gane Todorovski); deka "Politikata vo ovie prostori sekogaš ja koristela i ja manipulirala istoriskata nauka" (akad. Blaže Ristovski) itn.²³

No, i pokraj prisutnite tendencii za konzerviranje na sfaćanjata i tolkuvanjata, barajci go sopstveniot identitet kako svoe mesto vo istorijata, sekoja nova generacija neminovno doada vo sudar so prethodnoto vreme, so ona koe go prifaća, go negira ili vo koe gi nadograduva korenite. Identitetot e nešto kolektivno, no i mnogu lično, i bez razlika dali se raboti za identitet na ličnosta ili na nacijata, istoriskite ličnosti se najgolemiot izvor od koj gi crpime odblesocite na samoprepoznavanjeto i samoidentifikuvanjeto. Skrateni vo ocenuvanjeto na vistinskite vrednosti na mnogu ličnosti od najnovata istorija, nie bevme staveni duri i vo položba da bideme gubitnici na del od sopstveniot identitet.

Do sredinata na osumdesettite godini, makedonskata istoriografija ostana siromašna za celosno, naučno elaboriranje na poveće ličnosti od periodot među dve svetski vojni, a vo tie ramki, dojde do politizacija na ocenkite okolu ulogata na Metodija Šatorov - Šarlo (dali bil na antijugoslovenska, probugarska ili makedonska "linija").²⁴ Diskusii za ova isključitelna ličnost, se vodea ne samo vo ramkite na makedonskata istoriografija, tuku i poširoko. Šarlo, eden od sekretarite na Pokrainskiot komitet na KPJ za Makedonija, bil kritikuvan na V Zemska konferencija na KPJ (vo oktovmri 1940 godina) zaradi negoviot stav za iseluvanje na srpskite kolonisti od Makedonija (koi bile naseleni so politička cel: asimilacija na makedonskiot narod) što go zastapuvail na Pokrainskata konferencija na KPJ za Makedonija od 8 septemvri 1940 godina.²⁵

So golemo zadocnuvanje započna poserioznoto proučuvanje na ličnostite koi se vgradile vo osnovite na sovremenata makedonska država: Metodija Andonov - Čento,²⁶ Pavel Šatev,²⁷ Panko Brašnarov,²⁸ Petre Piruze - Majski,²⁹ Bogoja

²³ Zoran Todorovski: Heroite na "našeto" i na "nivnoto" vreme. Vo: Dnevnik, 26 februar 2003, str. 11.

²⁴ Za žal, beše objavena samo edna monografija za Šarlo čij avtor ne e akademski istoričar (Riste Buntovski, Metodija Šatorov - Šarlo, Skopje: DNU Prilep 1996). Ova monografija doživela brojni kritiki zaradi odredeni tolkuvanja na istoriskite procesi i ličnosti (Jovan Ivanovski, Triumf na površnosta vo istorijata. Vo: Puls, 17 dekemvri 1998, str. 7).

²⁵ Zaradi vakvot stav na Šarlo i na Pokrainskata konferencija kon srpskite kolonisti, među drugoto, odbeležuvanjeto i proučuvanjeto na ova konferencija pretstavuvala edna od istoriskite tabu temi vo SRM i SFRJ čie pokrenuvanje bi moželo da ima politički implikacii. Na 8. IX 1980 godina, po povod četirieset - godišninata od održuvanjeto na Konferencijata, togašniot Republički centar za ideološko-političko obrazovanie i studii vo Skopje organiziraše trkalezna masa, no materijalite od raspravata ne bea objaveni. Za žal se ušte ne e objavena posebna monografija i za istorijata na KPM/S KM, od nova istoriska distanca i oslobodena od partizacija.

²⁶ Za ličnosta i deloto na Metodija Andonov Čento, prvot pretседatel na ASNOM, bea organizirani nekolku sobiri i okrugli masi (Čento - čovek, revolucioner, državnik. Prilep: INI - DNU Prilep, 1993; Fidanka Tanaskova: Metodija Andonov Čento. Skopje: NIP Nova Makedonija, 1990).

²⁷ Početni čekori za ličnosta i deloto na Pavel Šatev se napraveni na naučniot sobir od koj e objaven zbornikot: Pavel Šatev, vreme-život, delo (1981-1951). Skopje: INI - Sobraie na Kratovo,

Fotev³⁰ i redica drugi ličnosti bez koi ne može da bide napišana najnovata istorija na makedonskiot narod. Rečisi site ovie ličnosti bea staveni vo arsenalot na "otpadnici" na Revolucijata vo koja gi vložile site svoi nadeži, soništa, borben duh i intelekt. Pravejći gi početnite čekori vo proučuvanje to na oddelni "anatemisani" ličnosti, makedonskite istoriografi se ušte ne započnale so istražuvanja za Emanuel Čučkov, Lazar Sokolov, Vlado Poležina, Kiril Petrušev itn., za brojni makedonski intelektualci, členovi na ASNOM koi bile simnati od političkata scena zaradi sudiroto so "centralizmot" vo jugoslovenskata federacija ili vo čistkite za vreme na Informbiroto.

Makedonskata istoriografija nema celosna monografija za rasvetlivanje na ličnosta na Venko Markovski (1915-1988), učesnik vo Narodnoosloboditelnata antifašistička vojna, eden od najtalentiranite makedonski poeti, avtor na deloto "Sovremeni paradoksi", vo koe go kritikoval jugoslovenskiot rakovoden centar. Toj bil politički diskreditiran neposredno po osloboduvanje to, osuden na 6 godini robija na Goli Otok (1955-1961) i prinuden na migrira vo Bugarija. Markovski e edna od najispolitiziranite istoriski ličnosti i od stranata na makedonskata i od stranata na bugarskata državno-partiska vlast i istoriografija.³¹

So decenii, ocenkite za ovie ličnosti, najčesto, se davaa spored političkoto nišalo na momentot (dali Partijata "da pušti" ili ne malku sloboda), so mnogu faktografija, so malku analitika, a ušte pomalku so filozofsko promislivanje na vremeto i ulogata na istoriskite ličnosti, vo edno opštество vo koe se gazeše čovekot koj istovremeno beše proglašen za "najgolemo dobro".

Pokraj navedenite ličnosti, vo novoto političko milje po 1991 godina se započna i so istražuvanje na premolčani nastani i ličnosti od makedonskoto nacionalno-osloboditelno dviženje od krajot na XIX i prvata polovina na XX vek.³² Vo

1996.

²⁸ Panko Brašnarov, najstariot delegat na Prvoto zasedanie na ASNOM koj se zalagal za integralno rešavanje na makedonskoto prašanje, tragično go završil svojot život na Goli Otok vo 1951 godina. Makedonskata istoriografija se ušte nema celosna monografija za ovaa značajna istoriska ličnost, osem naučniot sobir na koj se započna so obidot da se dadat istoriski argumentirani fakti okolu rasvetlivanje to na negovata dejnost (Panko Brašnarov, život i delo, 1883-1951. Titov Veles: INI - DNU Titov Veles, 1991), kako i obidot na dr Vera Vesković - Vangeli (Dosie Brašnarov. Skopje: Magor, 2003) da dade hronologija na životopisot na Brašnarov i da objavi del od dostapnata dokumentacija od negovoto dosie.

²⁹ Petre Piruze, prvot poverenik za pravosudstvo vo Prezidiumot na ASNOM, učesnik vo NOAV, bez sudska odluka i bez nikakva krivica bil odveden na Goli Otok. Značeaen prilog za rasvetlivanje na negovata ličnost i vremeto vo koe deloval se objavenite trudovi od naučniot sobir. Zbornik: Petre Piruze Majski - vreme, život, delo (1907-1980). Skopje: INI, 1997.

³⁰ Bogoja Fotev, eden od poverenicite na ASNOM, se samoubiva vo teška psihička kriza za vreme na raščistuvanje to so privrzenicite na Informbiroto. Za nego e objavena edna monografija (Aleksandar Krstevski Koška: Bogoja Fotev. Skopje: Arhiv na Makedonija, 1998), kako i sećavanja na negoviot sin koj eden del od niv gi posvetil na svojot tatko (Jonče Fotev: Pisanija. Skopje: Veda, 2003).

³¹ Jovan Pavlovski: Zaminuvanje to na Venko. Vo: Puls, 14 maj 1998, str. 50-51; Zdrave Barutovski, "Podmetnato bugaromanstvo!?". Vo: Makedonsko sonce, 7 januari 2000, str. 7-8.

³² Najprvo se pristapi kon objavuvanje na spomeni, dokumenti i memoarska literatura kako: VMRO (obedineta) Dokumenti i materijali, kn. I, II, Izbor redakcija i komentar I. Katardžiev, Skopje: INI, 1991; Idejata za federacija vo makedonskoto nacionalno-osloboditelno dviženje i negovite programske osnovi (1893-1935) : zbornik na dokumenti. Podgotvile: A. Hristov, M. Minoski. Skopje: MANU, 1994; Makedonskiot literaturni kružok vo Sofija, 1938-1941, Dokumenti. Izbor redakcija i beleški V. Tocinovski. Skopje: Arhiv na Makedonija, 1995; Nikola Petrov Rusinski: Spomeni. Prevod, redakcija i komentar prof. dr Darinka Pačemska - Petreska i prof. dr Vojo Kuševski., Skopje: INI, 1997; Dimče Adži Mitreski: Sećavanja za nastani i ličnosti od makedonskoto revolucionerno dviženje. Izbor, predgovor i redakcija Kuzman Georgievski. Skopje: INI, Matica Makedonska, 1997; Mihail

baranjata za "prepročitovanje na istorijata" se preocenuvaše i istražuvaše ulogata na neкои od pripadnicite na VMRO među dvete svetski vojni, osobeno onie koi pripadaa, uslovno, na desnicata (Ivan Mihajlov, Aleksandar Protugerov, Todor Aleksandrov itn.).³³ Se otvoriја polemiki okolu ulogata na neкои učesnici vo NOAV na Makedonija 1941-1944 i vo Građanskata vojna vo Grcija 1944-1949³⁴. Osobeno čustvitelnite tabu temi za represijata i represiranite vo ramkite na avnojska Jugoslavija dobija ne samo mediumsko tretiranje, tuku se započna i so nivno posistematsko istraživanje. Među nadminatite tabu temi, spadaa i: pobunite vo makedonskata vojska vo početokot na 1945 godina so baranjata na vojnicite da trgnat kon Solun namesto kon Srem (t.n. nastani na Skopskoto kale); likvidaciite i strelanjata vo neкои makedonski gradovi vo 1945 godina;³⁵ ličnostite od periodot po Vtorata svetska vojna koi došle vo sudar so "linijata" na Politbiroto na CK KPJ; potoa represijata nad građanite i ideološkite neistomislenici i protivnici na merkite na eksproprijacija na sopstvenosta (kolektivizacijata na seloto, otkupnata politika, razrešvanjeto na problemot na bivšite kolonisti vo Makedonija); slučuvanjata okolu Informbiroto i Goli otok;³⁶ položbata na Makedonija vo jugoslovenskata federacija,³⁷ međuetničkite odnosi i etničkite promeni³⁸ itn.

Smatrakalev: Na makedonski temi. Izbor, prevod i predgovor dr Vasil Tocinovski. Skopje: Arhiv na Makedonija, Matica Makedonska, 1999; potoa zbornikot posveten na ušte edna tabu tema od makedonskata istoriografija do 1991 godina, vostanieto protiv srpskata okupacija vo Makedonija vo 1913 godina. Vo: Tikveškoto vostanie vo 1913 godina. Kavadarci: Muzej na Kavadarci, 1999. Novi podatoci i istraživanja za makedonskoto nacionalno-osloboditelno dviženje vidi kaj: Vančo Đorđiev: Sloboda ili smrt : makedonskoto revolucionerno nacionalnoosloboditelno dviženje vo Solunskiot vilает 1893-2003, Skopje: Tabernakul, 2003.

³³ Značeaen prodor na toj plan napravi trudot na dr Zoran Todorovski: VMRO 1924-1934. Skopje: Zbor, 1998, baziran vrz istraživanje na dotogaš neiskoristena dokumentacija od bugarskite arhivi. Isto taka, na Filozofskiot fakultet bea odbraneti nekolku magisterski tezi koi go obrabotuvaat VMRO vo periodot među dvete svetski vojni (Nikola Žežov, Mirjana Ninčova i drugi). Tuka značeaen prilog pretstavuva i zbornikot na trudovi: Zlatna knjiga 100 godini VMRO. Skopje: GLAS na VMRO-DPMNE, 1993.

³⁴ Za borbata na Makedoncite od egejskiot del na Makedonija (1941-1949) značajno e objavuvanjeto na poveće trudovi, među koi: Taško Mamurovski: Makedoncite vo Egejska Makedonija, 1945-1946. Skopje: INI, 1995; Risto Kirjazovski: Makedoncite i odnosite na KPJ i KPG 1945-1949 godina : oficijalni dokumenti so komentari, Skopje: Kultura, 1995; Taško Mamurovski: Mirka Ginova (1916-1946). Skopje: INI, 1996; Fani Martinova - Buckova: I nie sme deca na majkata zemja... Skopje: AM 1998; Risto Kirjazovski: Egejskiot del na Makedonija vo Građanskata vojna vo Grcija. Skopje: INI, 2001 i drugi.

³⁵ Za strelanjata vo 1945 godina, makedonskata javnost i istoriografija molčeše celi četiri-pet decenii. Taka, na primer, za strelanjeto bez sudenja i sudski presudi na 53 građani na Veles, bea objaveni samo odredeni napisi vo dnevniot pečat vo tekot na 1995/6 godina i duri togaš beše otkriena masovната grobnica (S. Markovski: Počna ekshumanacijata na strelanite velešani. Vo: Nova Makedonija, 18 juni 1996) Za toa pišuva i dr Đorđi Malkovski: Ponovite proučivanja vo makedonskata istoriografija. Vo: Aktuelni problemi vo makedonskata istoriografija i nastavata po istorija. Skopje: SDIRM, 1996, str. 76-80). Za pobunite vo makedonskata vojska vo januari 1945 godina, beše izdaden zbornik na dokumenti (Nastanite na Skopskoto kale. Skopje: Arhiv na Makedonija, 1995).

³⁶ Za represiranite po 1945 godina vidi: Ilija Maksimovski: Politički zatvorenik za Makedonija, Skopje: MRT-MR, 1991; Stojan Risteski: Sudeni za Makedonija (1945-1985), prvo izdanje. Skopje: Vreme, 1993; Stavre Džikov: Makedonija vo komunističkiот trijagolnik, Skopje: Đurđa, 1994; Na temata za Informbiroto vo RM e objavena samo monografijata na Gustav Vlahov (G. D. Vlahov: Na presvrtnica, kako ja vidov i doživeav 1948. Skopje: NIO "Studentski zbor" 1990), zbornik sečavanja (Golootočki svedoštva. Redakcija i komentar Dimče Najčevski. Skopje: Menora, 1999), kako i nekolku statii, kako na primer: Violeta Ačkoska: Sudiroi so Informbiroto i neкои tekovi vo makedonskoto opštestvo (1948-1998). Istorija, 34/35, 1998/1999, br. 1-4, str. 81-96.

³⁷ Za toa vidi: Mihajlo Minovski: Avnojska Jugoslavija i makedonskoto nacionalno prašanje 1943-1946. Skopje: Menora, 2000; Violeta Ačkoska: Makedonija vo jugoslovenskata federacija 1943-1991, hronologija, Skopje: INI, 2001; Novica Veljanovski, Makedonija 1945-1991, državnost i nezavisnost.

Zaradi prisutnata politizacija na "albanskoto prašanje" na Balkanot, vo ramkite na makedonskata istoriografija se ušte ne e celosno istražen problemot na deluvanjeto na albanskiot separatizam i iredentizam (na pr. demonstraciite vo 1968 godina vo Tetovo i Gostivar ili t.n. "bunt za znameto", obidite za albanizacija na islamiziranite Makedonci, Turci i Romi, borbata za etnički čisti albanski paralelki vo Kumanovo 1986 itn., slučuvanjata vo 2001-ta godina itn.).³⁹

Vo ovoj period, isto taka, dojde do realizacija na dva poodamnešni proekti na Institutot za nacionalna istorija: Makedonski istoriski rečnik (MIR) i Povećetomna istorijata na makedonskiot narod, od antikata do najnovata istorija.⁴⁰ Makedonskiot istoriski rečnik iako beše zamislen vo povećetomni izdanija, beše objaven samo kako edna kniga vo koja se napravi izbor na odrednicite što gi rabotea rečisi site vraboteni vo INI i pogolem broj nadvorešni sorabotnici.⁴¹ Izleguvanjeto na rečnikot predizvika poveće polemiki niz javnosta i toa okolu napraveniot (ne najsrećen) izbor na ličnosti, nastani i pojavi, a potoa zaradi ocenkite na neкои pojavi i ličnosti vo nego itn.⁴²

Vo otvorenite procesi na preispituvanje i traganje po vistinata, osobena uloga i pripadna na partijata VMRO-DPMNE. Ovaa partija, na branot na probudeniot makedonski nacionalizam za oddeľuvanje od komunističkata federacija Jugoslavija, svoeto sovremeno postoenje go baraše vo liceto na istoriski odamna uništenata TMORO (VMORO) (Tajna/Vnatrešna makedono-odrinska revolucionerna organizacija), formirana vo Solun vo 1893 godina. Vo ovoj slučaj, so prisvojuvanje na istoriskoto ime VMRO, barajći istoriski koren, ovaa partija donekade ja stavi istorijata vo funkcija na svoite sovremeni politički celi igrajći i na kartata na patriotskoto čustvo na makedonskiot narod.⁴³

Skopje: INI, 2002.

³⁸ Za etničkite promeni vo Makedonija vidi: Stojan Kiselinovski: Etničkite promeni vo Makedonija (1913-1995). Skopje: INI, 2000. Vo: Etničkite promeni vo Egejska Makedonija vo XX vek, Skopje: Združenie na decata begalci od Egejskiot del na Makedonija, 2001. Trudot na dr Marija Taševa: Etničkite grupi vo Makedonija, istoriski kontekst. Skopje: Filozofski fakultet, 1997, isto taka go tretira problemot na položbata na malcinstvata i etničkite grupi i etničkite promeni vo Makedonija vo podolg istoriski period, od osmanskoto vladeenje do sredinata na devedesettite godini na XX vek.

³⁹ Dokumeti za položbata na albanskoto i drugi malcinstva vo RM objavile: Slavko Milosavljevski, Mirče Tomovski: Albancite vo Republika Makedonija, legislativa, politička dokumentacija, statistika, 1945-1995, Skopje: NIP Studentski zbor, 1997. Pokraj nekolku statii koi se odnesuvaat na međuetničkite odnosi vo RM, dr Violeta Ačkoska, go objavi monografskiot trud: Bratstvoto i edinstvoto pomeđu harmonija i disharmonija 1943-1974. Skopje: INI, 2003, kade zafača del od međuetničkite odnosi vo periodot od Vtoroto zasedanie na AVNOJ do Ustavot od 1974 godina.

⁴⁰ Do 2003 godina bea objaveni pet tomovi na istorijata na makedonskiot narod, od koi poslednite tri toma se odnesuvaat na periodot od XIX i XX vek. Vo niv delumno se vneseni neкои novi soznanija za makedonskata istorija, međutoa, ne e napraveno nekoe pozabeležljivo pomesutvanje vo metodološki pogled, kako i vo odredeni tolkuvanja na ličnostite i nastanite, vo odnos na tritomnata istorija na makedonskiot narod od 1969 godina. (Vidi: Istorija na makedonskiot narod, tom tretii, Makedonija vo devetnaesettiot vek do Balkanskite vojni (1912-1913). Redaktor dr Krste Bitovski, Skopje: INI, 2003; Istorija na makedonskiot narod, tom četvrti: Makedonija među Balkanskite i Vtorata svetska vojna (1912-1941). Redaktor dr. Ivan Katardžiev. Skopje: INI, 2000; Istorija na makedonskiot narod: Makedonija vo Vtorata svetska vojna - Narodnosoloboditelnata antifašistička vojna vo Makedonija (1941-1945). Redaktor dr Novica Veljanovski. Skopje: INI, 2003).

⁴¹ Makedonski istoriski rečnik. Glaven urednik dr Stojan Kiselinovski. Skopje: INI, 2000.

⁴² Osobeno žestoki polemiki predizvika odrednicata za poznatiot filolog Blaže Koneski i za kodifikacijata na makedonskiot literaturni jazik (Makedonski istoriski rečnik, isto, str. 245).

⁴³ Dr Krste Bitovski, kako pretstavnik na t.n. "stari" istoričari, go kritikova stavot na VMRO-DPMNE da se promovira kako prodolžuvač "na borbite na makedonskiot narod za sloboda od formiranje na VMRO (1893) do denes, so isključok se razbira, na borbite rakovodeni od makedonskite komunisti (1941-1945) koi ja inauguriraat makedonskata nacionalna država" (Krste Bitovski:

So pojavata na partijata VMRO-DPMNE se zasiluva buntot protiv seto ona koe vo istorijata gi sopiralo baranjata za makedonska samobitnost i pravo na povtorno obedinuvanje po tragičnite delbi na negovata etnička teritorija i narod vo balkanskite i Prvata svetska vojna.⁴⁴ Seto toa beše prosledeno so izrazen antikomunizam i antijugoslovenstvo, a ponekogaš se gubeše i merkata za ramnoteža i realnost. Projaveniot antikomunizam, kako instrument na političkata borba na VMRO-DPMNE protiv naslednicite na bivšite komunisti - SDSM, vo odredeni momenti odeše do postavuvanje na novi ideološki kriteriumi i etiketiranje na istoričarite, duri i do celosno negiranje na rezultatite na seta dotogašna istoriografska produkcija. Pritoa se otvori polemika i za kontinuitetot na VMRO,⁴⁵ za preocenska na ličnostite vo nego, no i za jazikot, zašto, spored togašniot lider na VMRO-DPMNE, Ljubčo Georgievski, "rečisi vo celost ja prifativme srpskata azbuka i golem broj srpski zborovi, odrekuvajći se od svojata iljadagodišna tradicija..."⁴⁶ Vakvite krajnosti, kolku i da bea neodmereni, donekade deluvaa otreznuvački za oddelni preocenki na istoriskite nastani i ličnosti i rezultiraa so objavuvanje na trudovi so sosema sprotivna proveniencija od dotogašnata komunistička.

Od drugata strana, bea formirani etnički čisti albanski partii vo čii programi vleve formiranjeto na "Golema Albanija" kako krajna politička cel na Albancite. Ovie partii svojata golemodržavna ideja ja baziraat vrz matni i nedovolno istoriski izdržani i dokazani teorii za ilirskoto poteklo na Albancite.⁴⁷ Inspirirani od ekstremen nacionalizam i šovinizam nesvojstven za evropskite opštestveni tekovi i sfaćanja na pragot na XXI vek, nerealno se povikuvaat na nekakvo istorisko pravo na Albancite na pogolemiot del od Balkanot kako ilirska pratatkovina, a Makedoncite i drugi narodi gi smetaat za natrapnici koi ja zavzele nivnata istoriska teritorija. Vospituvani i obrazuvani, vo najgolem broj, na Prištinskiot univerzitet ili na Univerzitetot vo Tirana, ovie intelektualci deluvaat vrz mladata albanska populacija vo Republika Makedonija na koja i se pretstavuva "romantična" i "golema"

Ignoriranje na makedonskata istoriografija. Vo: Nova Makedonija, 30 juli 1995 godina, str. 11).

⁴⁴ Eden od povećegodišnite lideri na VMRO-DPMNE, togašen premier, Ljubčo Georgievski vo polemika so grupa makedonski intelektualci koi go prizivaa so ocenka deka negovata vlada (1998-2001) ja vodi državata vo "nacionalna katastrofa", naveduvajći gi nivnite "komunistički zaslugi", a i služenje na UDB (kako na primer navodniot "folklorist") među drugoto gi prašuva: "Kade bevte so Vašiot krik koga avtorot na ovoj tekst zboruvaše za samostojna Makedonija, koja moravme da ja izvlečeme od jugoslovenski kandži, a Vie site do eden, ako ne se lažam, otvoreno zastapuvavte teza deka Jugoslavija mora da ja spasite... Kade bea gospoda Vašite krikovi za rasprodažbata na Makedonija vo vremeto na bivša Jugoslavija koga sistematski gi seleše Albancite od Kosovo i Južna Srbija vo Makedonija? Kade bea Vašite krikovi koga prethodnata vlada im go prizna državjanstvoto na 150.000 Albanci od Kosovo i Južna Srbija... Činam deka maksimalno povtorno ja stavivte vo služba Vašata intelektualnost na politikata, ili potočno političkata histerija koja ja diktira včerašnata vlast (se misli na vlada na SDSM, b/n.)..." (Ljubčo Gergievski: Koi se "nezavisnite" intelektualci zagriženi za državata. Dnevnik, 28 oktombri 2000, str. 11).

⁴⁵ Na primer, vo 1993 godina, vo partisksta presmetka so VMRO-DPMNE od stranata na neкои visoki državni funkacioneri, pretstavnici na SDSM beše negirana istoriskata uloga na VMRO (Vidi: Zoran Todorovski: Makedonskata istoriografija i politikata (aktuelni refleksii vo makedonskiot pluralistički sistem). Vo: Makedonskata istoriska nauka, Skopje: INI, 2000, str. 514).

⁴⁶ Ljubčo Gergievski: Ostvaruvanje na vekovniot son. Skopje: NIP Nova Makedonija, 2001, str. 20-21.

⁴⁷ Za potekloto na Albancite i falsifikatite vo nivnata istorija vidi kaj: akad. Kaplan Burović: Stvarnost i albanske iluzije. Ženeva: Izdavačko preduzeće Balkan, 2000.

istorija na sosedna Albanija, a ne na državata vo koja egzistiraat⁴⁸ so što istorijata se stava vo direktna funkcija na narušuvanjeto na međuetničkata tolerancija i sožitelstvo.

Razbranetata politička scena vo RM gi podeli istoričarite na, uslovno kažano, dva tabori. Eden del od niv, t.n. "stari istoričari" ostanaa na brancite na oficijalnata istoriografija koja se finansiraše, pišuvaše i izučuvaše do 1991 godina i smetaa deka ne e potrebno prepročituvanje na istorijata zašto se što e kažano i napišano ima naučna argumentacija. Tie vsušnost bea na ideološkite poziciji na SDSM ili potočno na bivšiot SKM i teško može da gi prifatat brzite promeni što se slučuvaa vo materijalniot život i vo svesta na luđeto. Baranjeto za prepročituvanje go smetaa kako atak vrz pridobivkite na NOAV i na makedonskata država do 1991 godina.⁴⁹ Poodelni avtoriteti na istoriskata nauka, zloupotrebuvajći gi mediumite, pribegnaa duri kon diskvalifikacija na pomladite istoričari deka se želni za afirmacija, a najlošata varijanta beše proglašuvanje na "bugaraši"⁵⁰ oti se drznale da gi iznesat premolčuvanje vistinini ili vrz osnova na novi dokumenti i argumenti da pretstavat del od anatemisanite istoriski ličnosti ili pak da ja kažat i drugata strana na medalot koga se raboti za glorifikacija i nerealno ocenuvanje na istoriskite ličnosti⁵¹.

Eden pomal del od istoriografite premina na linijata na apologeti na vmrovska politički dirgirana vistina za istoriskite slučuvanja i ličnosti. Najmaliot i najekstremen del od makedonskite istoričari i drugi intelektualci ja negiraa samata posebnost na makedonskata nacija, smetajći ja ednakva so bugarskata. Nekoi od niv, vo silniot napliv na srbofopstvo⁵² što odeše zaedno so kritikite na t.n.

⁴⁸ Vakvata svrtenost kon istorijata na Albanija i na Kosovo, pa duri za Albancite vo Grcija (za što se potencira etničkoto čistenje na Albancite vo Čemerija) kulminiraše i vo raspravite za izrabotka na nastavnite programi po istorija vo Republika Makedonija. Rečisi bez isključok etničkite Albanci vo komisiite, odnosno albanskite istoričari, baraa izučuvanje na istorijata na Albanija i na Kosovo. Nasproti niv, kolegite od makedonskata etnička zaednica baraa decata vo Makedonija da učat za ličnostite i nastanite na Albancite vo Makedonija, a istorijata na Albancite vo sosednite državi da ja izučuvaat vo ramkite na delot za balkanskata istorija, odnosno vo ramkite na istorijata na sosednite državi na Republika Makedonija.

⁴⁹ Najpoveće polemiki se vodea okolu prašanjeto na narodnite heroj, so ogled na toa što osvedočeni makedonski borci i antifašisti ne dobile orden "Naroden heroj" (Robert Sotarovski: Postojat li makedonski narodni heroj?. Vo: Denes, 27 noemvri 1997, str. 23-25).

⁵⁰ Vo ramkite na proučuvanjeto ili preispituvanjeto na ulogata na oddelni istoriski ličnosti spada na primer, Todor Aleksandrov ili Vančo Mihajlov, vodači na VMRO vo periodot među dvete svetki vojni. Osobeno golema razdviženost na javnosta predizvika panihidata održana vo Štip na grobot na Todor Aleksandrov na koja učestvuvaat pretstavnici na VMRO-DPMNE (Nitu đavolot ne e tolku crn, nitu angelite se tolku beli. "Večer", 30 i 31 januari 1999, str. 12-13). Za razlika od "komunističkoto" tolkuvanje na ulogata na Aleksandrov kako bugarski eksponent vo makedonskoto revolucionerno dviženje, na javnosta i se prezentiraa fakti deka vo razvojniot pat na ovaa ličnost ima različni fazi i deka ne može da se ocenuva so ideološki kriteriumi. Isto taka, povtorno se postavlja na prepročituvanje različni fazi i aktivnosti na ličnostite od "levicata" vo Makedonskata revolucionerna organizacija kako, na primer, Dimo Hadži Dimov, Đorče Petrov, Petar Čaulev, Pavel Šatev, Dimitar Vlahov i mnogu drugi. (Zoran Todorovski, Intervju. Vo: Delo, 24 oktombri 2003, str. 14).

⁵¹ Na taa linija beše karakterističen sporot pomeđu akad. Ivan Katardžiev i dr Zoran Todorovski. Tvoreštvo na dr Todorovski, vo najgolem del, gi opfaća najkontraverzните i najneistraženite procesi i ličnosti od makedonskata istorija vo prvata polovina na dvaesettiot vek, ličnosti koi vo prethodniot period bea ocenuvani isključivo od pozicite na "služenjeto" na bugarskata politika. Barajći merka vo takvite krajni ocenki, vrz osnova na novi arhivski istražuvanja, Todorovski postavi poveće istoriski prašanja i dilemi za nivno preocenuvanje i preispituvanje. Za žal, niz mediumite beše etiketiran kako "Bugaraš". (Zoran Todorovski: Intervju. Vo: Delo, isto, str. 15).

⁵² Na primer, srbofopstvoto dojde do izraz so veličanjeto na ličnosta na atentatorkata Mara Buneva. Na 13 januari 1928 godina vo Skopje, Buneva go ubila pravniot referent Velimir Prelić, koj od

srbokomunizam duri se откаžuvaa od makedonskiot nacionalen identitet, barajči gi svoje "istoriski koreni" vo bugarskoto tolkovanje i prisvojovanje na makedonskata istorija. Razbirlivo e deka toa bea poveće politički kalkulanti, a mnogu pomalku seriozni istražuvači.⁵³

Taka, niz celiot naveden period, niz javnosta se vodea polemiki okolu toa, koj e na kakva linija. Dokolku se branea rezultatite od dotogašnata istoriografija, so nedostatok na doza na kritičnost kon nejinite ideološki koordinati, značeše da se bide na linijata na jugoslovenstvoto, koe vo prvite devedesetti beše nepopularno i lesno se lepeše etiketata "srbo-komunist". Nasproti ova nekritički orientirana grupa, se naodaše spomenata grupa intelektualci koji pokažuvaa izrazen antikomunizam. Tie go negiraa seto ona što makedonski narod go steknal vo Narodno-osloboditelnata antifašistička borba vo tekot na Vtorata svetska vojna. Ovie negiranja i osudi na dotogašnoto tolkovanje na NOAV bea najžestoki vo samiot početak na devedesetite godini. Togaš blatenjeto na NOAV i na nejinite učesnici dobi krajno grubi i nerealni dimenzii. Proglasenata dezideologizacija beše samo formalna parola zad koja se plukaše vrz golemite nacionalni i osloboditelni pridobivki na makedonskiot narod vo negovata ponova istorija. Se baraše revizija na se i sešto bez objektivni sogledovanja na faktite deka Makedonija imaše plejada sinovi, makedonski patrioti i antifašisti koji zagina za Makedonija i za ostvaruvanje na nejinata državnost.⁵⁴

Pod plaštot na dezideologizacija, od novi ideološki poziciji, se vršeše žestok napad vrz učesnicite vo NOAV (bez da se vodi smetka dali se raboti za poginati borci ili ličnosti koji so ništo ne gi zloupotrebile svoje ideali) i na drugi ličnosti od "vremeto vo i po Revolucijata", a se idealiziraa "žrtvite na komunizmot". Od

strana na VMRO se smetal za odgovoren za sudenjeto na členovite na MMTRO (Mladata makedonska tajna revolucionerna organizacija), koja pretstavuvaa podmladak na VMRO vo Vardarska Makedonija (Vidi: Violeta Ačkoska, Nikola Žežov: Predavstvata i atentatite vo makedonskata istorija. Skopje: Makavej, 2004, str. 281-282).

⁵³ Istražuvajči go razvojot na makedonskata istoriografija, Ulf Brunnbauer zabeležal deka vo 1996 godina, opozicioniot vodač (a premier od 1998 do 2002 godina) Georgievski makedonskata forma Ljupčo ja zamenil so bugarskata Ljubčo, a koga VMRO-DPMNE ja prevzela vlasta vo 1998 godina, državната televizija (MTV) počnala da emituva dnevna programa Govorete makedonski, vo koja "se zboruva za pravilnoto koristenje na makedonskiot jazik - kako makedonskite zborovi da gi zamenat srpskite" (Ulf Brunnbauer: Drevna nacionalnost i vjekovna borba za državnost : historiografski mitovi u Republici Makedoniji (BJRM). Vo: Historijski mitovi na Balkanu. Sarajevo: Institut za istoriju u Sarajevu, 2003, str. 323). Pisatelot Mladen Srbinovski koj deklariraše bugarski nacionalen karakter na makedonskata nacija beše postaven od strana na Vladata na VMRO-DPMNE vo 1999 godina za direktor na nacionalnata univerzitetska biblioteka "Kliment Ohridski" vo Skopje. Od branšata na istoričarite karakterističen e primerot so Dimitar Galev koj otide vo krajnosti so veličanje na oddelni ličnosti od istorijata na VMRO među dvete svetski vojni izednačuvajči gi ocenkite za niv so bugarskite prisvojovanja i tolkovanja na makedonskata istorija. (Vidi: Dimitar Galev: Todor Aleksandrov, od avtonomija do samostojna država, Skopje 1995).

⁵⁴ Vo ovoj del e interesna i so nov pristap monografijata na Vera Taleska - Nikolovska: Potraga po vistinata (Prilep: DNU Prilep, 1996) vo koja se opišuvaa poslednite 45 dena od smrtta na borecort Borka Taleski so site kontroverzi okolu negoviot tragičen kraj i traganjeto po mestoto kade bil zakopan. Jordan Cekov-Dane, učesnik vo NOAV, poseben monografski trud posveti na svojot soborec Panče Pešev, kompozitor i predvoen člen na KPJ, isključen od partiskite redovi (Jordan Cekov-Dane: Panče Pešev - kazna što obvinuva. Skopje: Knigoizdatelstvo MI-AN: 2002). Značeen prilog kon rasvetluvanjeto na ličnostite od NOAV pretstavuvaa zbornicite od naučnite sobiri: Kuzman Josifovski - Pitu, vreme - život - delo, 1915-1944. Skopje: INI - DNU, Prilep: 1995; Blagoj Jankov - Mučet, o život i delo (1910-1944), Skopje, INI, 1997. Zanačajni se i objavenite zbornici na naučni prilozii koji ja opfaćaat regionalnata istorija vo periodot 1941-1945 (Prilep i Prilepsko, Tikvešijata, Ohridsko-struškiot region, Veles i Veleško itn.).

ideološkoto korito na komunizmot, ličnostite se stavaa vo ideološkoto korito na antikomunizmot. Do krajni granici se zanemaruvaše patriotizmot i makedonskata nacionalnoosloboditelna misija na učesnicite vo NOAV, a kako osnoven kriterium se zemaše nivnata pripadnost vo redovite na Komunističkata partija, kako nositel na "ednoumieto". Istovremeno, deluvanieto i ulogata na KP ne se ocenuvaaše istoriski - od aspektot što nejzinoto postoenje i dejnost značele vo uslovite pred i vo tekot na Vtorata svetska vojna i kakvi alternativni postoele, tuku se ocenuvaaše so nejzinata hipokrizija od krajot na osudesettite godini od sosema drugi aktuelno-partisko-politički pozicii. Pritoa, duri se odeše do negiranje na osloboditelniot karakter na NOAV i taa se ocenuvaaše kako dogmatska kontrarevolucija. Na živite akteri im se prigovaraše deka ja žrtvuvale Makedonija, deka ne go ostvarile nejzinoto celosno obedinuvanje i osloboduvanje, deka ja propuštile edinstvenata istoriska šansa.⁵⁵ No ona što beše najzastrašuvaačo e insistiranjeto istorijata da počne od toj moment, isto, kako što toa se sluči i vo 1945-ta godina ili kako što zabeležuva dr Darinka Petreska "se dobiva vpečatok deka ni se povtoruva istorijata. Sekoja politička partija ili koalicija smeta deka od nea počnuva istorijata i se obiduva da gi negira ne samo rezultatite na prethodnite politički i državni faktori tuku i na naučnite rabotnici, na šteta na makedonskiot nacionalen identitet, na državniot suverenitet i na istoriskite koreni na državnosta na makedonskiot narod".⁵⁶

Sepak, vo toj napliv na različni struenja i sprotivni gledišta, najgolemiot del od naučnicite baraa novi patišta na izrazuvanje i tolkuvanje na istorijata, zapazuvajći ednakva ekvidistanca i kon t.n. "komunjarski" i kon t.n. "vmrovski istoriski vistini". Taka, i pokraj postojnite ideološko-partiski ocenki i pritisoci, stana jasno deka ne postoi istoriska vistina dadena zasekogaš, ako pod toj poim podrazbirame objasnuvanje na određen nastan, pojava ili istoriska ličnost vrz osnova na raspoloživite fakti i metodologija koja ovozmožuva istorijata samostojno i realno da go proučuva minatoto, so što će ovozmoži i temelno proučuvanje na segašnite odnosi vo opštествoto i pravcite na negoviot razvoj. Zatoa bi go povtorile često postavuvanoto prašanje: Kade e krajot na istorijata, kade e početokot na segašnosta, a kade na idninata?

Razmisluvajći okolu odgovorot nie neminovno ja prifaćame i dinamičnosta na istorijata i razvojnata komponenta na istoriskata nauka, kako živ organizam koj e vo postojano nadograduvanje i doosoznavanje, vo neprekinljivo i se potočno i poprodlabočeno otkrivanje na minatite sobitija. Vo tie ramki, celata istorija bi bila sivilo dokolku ne go probuduva duhot na sekoja nova generacija od novo, na svoj način, da gi doživuva i promisluva minatite sobitija i da ja prepročituva istorijata.⁵⁷

⁵⁵ Samo edna kusa anketa pomeđu masata učesnici i sovremenici na NOAV, može sosema da ja demantira takvata teza. Iako vo periodot do krajot na osundesettite godini, diskusiite po ovoj problem se smetaa kako nacionalizam i separatizam i pogolem del od ličnostite se plašea iskreno da ja kažat vistinata, brojnite učesnici i sovremenici na Vtorata svetska vojna, nema dilema vo iskazot deka prvo i osnovno za niv bila slobodna i obedineta Makedonija. Sekoj seriozen istražuvač so analiza na sostojbite na Balkanot i von nego, ne samo vo periodot na Vtorata svetska vojna, tuku i za celokupnata evropska međunarodna politika vo 19 i 20 vek može da go najde realniot odgovor. Što i kolku se moželo?

⁵⁶ Darinka Petreska: Političarite se minlivi, narodot e večen. Vo: Makedonsko sonce, br. 386, 16 noemvri 2001, str. 6.

⁵⁷ Vidi: Violeta Ačkoska: Makedonskata istoriografija i neкои metodološki aspekti vo proučuvanjeto na ličnostite od najnovata istorija. Vo: Godišnik na Filozofski fakultet. Skopje: Filozofski fakultet, 2000, str. 47-60).

Koga bi sakale da go izvlečeme najpozitivnoto vo procesite na tranzicija na makedonskata historiografija, sepak bi go potencirale otvoranjeto na novite horizonti pred makedonskite istoričari (dezideologizacija, raznobrazie na metodološki pristapi i multiperspektivnost vo promislivanje na istorijata). Tie, i pokraj doziranata sloboda, i pokraj rudimentiranata demokratija, ja promoviraa možnosta za izbor na alternativni. Taka, iako i ponatamu se čustvuvaa obidite na političkite strukturi na vlast suptilno (ili preku svoi pretstavnici od mediumite) da promoviraat i da stavaat vo senka "podobni" i "nepodobni" istoričari, "za" i "protiv" novoto čitanje na istorijata, procesite na demokratizacija nikoj ne možeše da gi sopre. Najgolemiot broj makedonski istoričari go ispolnija otvoreniot prostor za izbor na alternativni, za novi vidovanja na istite zbidnuvanja, ne vrz baza na ideološki kalapi i emocii, tuku vrz osnova na brojni novi istoriski fakti i metodološki pristapi. Demokratizacijata pomogna da se oslobodat od avtocenzurata i slobodno da gi istražuvaat i iskažuvaat onie nastani i ličnosti koi vo prethodniot period bea premolčuvani ili kritikuvani od ideološki pozicii.

Taka, prifaćajći gi predizvicite na novoto vreme, kako i sudot za početnata "detska bolest" na makedonskata historiografija vo nejinite prvi i krupni čekori na planot na proučuvanjeto na istorijata, denes vo Republika Makedonija se promoviraat nastojuvanja za celosna naučna valorizacija na istoriskite procesi, nastani i ličnosti, pri što vrednosnite sudovi poveće nema da se donesuvaat vrz osnova na potrebite na opštestvenata ili politička moć, tuku vrz osnova na naučno izdržani fakti i argumenti, bez predrasudi i streotipi.

LITERATURA

Aktuelni problemi vo makedonskata historiografija i nastavata po istorija. Skopje: Sojuz na društvata na istoričarite na Republika Makedonija (SDIRM), 1996.

Ačkoska V.: Makedonskata historiografija i neкои metodološki aspekti vo proučuvanjeto na ličnostite od najnovata istorija. Godišnik na Filozofskiot fakultet. Skopje 2000, 47-60.

Ačkoska V.: Politikata i historiografijata 1944-1998. Makedonskata istoriska nauka, Skopje: INI, 2000, 487-503.

Brunnbauer U.: Drevna nacionalnost i vjekovna borba za državnost : historio-grafski mitovi u Republici Makedoniji (BJRM). Historijski mitovi na Balkanu. Sarajevo: Institut za istoriju u Sarajevu, 2003, str. 291-328.

Georgievski Lj.: Ostvaruvanje na vekovniot son. Skopje: NIP Nova Makedonija, 2001.

Istoriografija na Makedonija 1986-1995, IV. Skopje: Sojuz na društvata na istoričarite na Republika Makedonija (SDIRM), 1997.

Kar E. H.: Što e istorijata, Skopje: Kultura 1990.

Katardžiev I.: Politika i istorija - istorija i politika. Istorija, XXIII. Skopje 1997, br. 12, 9-29.

Katardžiev I.: Makedonija Sto godini po Ilindenskoto vostanie. Skopje: Kultura, 2003.

Makedonski istoriski rečnik, red. Stojan Kiselinovski. Skopje: INI, 2000.

Makedonskoto nacionalno dviženje 2001. Skopje: Menora, 2002.

Petreska D.: *Političarite se minlivi, narodot e večten. Makedonsko sonce*, Skopje, 16. 11. 2001, br. 386.

Todorovski Z.: *Makedonskata istoriografija i politikata (aktuelni refleksii vo makedonskiot pluralistički sistem)*. Makedonskata istoriska nauka. Skopje: INI, 2000, str. 505-517.

Trebst S.: *Bugarsko-jugoslovenskata kontraverza za Makedonija 1967-1982*. Skopje: INI, 1997.

Violeta Ačkoska

MAKEDONSKO ZGODOVINOPISJE MED DEMOKRATIZACIJO IN STRANKARSTVOM

P o v z e t e k

Značilnost prehodnega obdobja med letoma 1991 in 2003 v Republiki Makedoniji so prizadevanja večine makedonskih zgodovinarjev in izobražencev, da bi zgodovinopisje obvarovali pred skruitvami in političnimi zlorabami. Zgodovinopisci so bili že od vsega začetka razdeljeni pri vprašanju sprejemanja ali nesprejemanja ocene stanja zgodovinopisja in vloge politike pri njegovem oblikovanju do leta 1991. Navkljub govorjenju o demokratizaciji in opuščanju ideologije so si vodilne politične stranke nadele vlogo zgodovinskega razsodnika. Prišlo je do prerekanj o tem, kdo naj bi se držal "bolgarske" linije glede sprejemanja kontinuitete oziroma diskontinuitete stranke IMRO in glede zgodovinske vloge različnih makedonskih revolucionarnih organizacij s konca 19. in prvih desetletij 20. stoletja. Druge polemike so bile povezane s "probolgarskimi" in "srbsko-komunističnimi" težnjami pri nastanku, razvoju in značaju makedonskega naroda in države. Ponovno so bila postavljena merila o tem, kakšni naj bi bili "primerni" oziroma "neprimerni" zgodovinarji. Obstaja tudi razhajanje glede sprejemanja ali zavračanja ohridskega okvirnega sporazuma in ustavnih sprememb, ki so makedonskemu ljudstvu kratile zgodovinsko pravico do lastne države.

V tako različnih in pogosto konfliktnih pogojih je prišlo do razširitve zgodovinske tematike. Objavljena so bila številna dela, od katerih mnoga obravnavajo dogodke in osebe z različnih zornih kotov in gledišč. Natisnjenih je bilo tudi veliko spominov, ki so bili do leta 1991 pod embargom. Z nenehnim bojem zgodovinarjev za zgodovinsko resnico in navkljub iskanju nove "primernosti" si makedonsko zgodovinopisje utira nove poti k metodološki in vsebinski obogatitvi.

MACEDONIAN HISTORIOGRAPHY BETWEEN DEMOCRATIZATION AND PARTYSATION

S u m m a r y

The period of transition in the Republic of Macedonia (1991-2003) is characterised by the efforts of most Macedonian historians and intellectuals to preserve the history from desecration and political abuse. Since the very beginning, historiographers have been divided on the question of accepting or refusing the assessment of the state of historiography and the role of politics in its shaping up before 1991. Despite the proclaimed democratisation and the abandonment of ideology, leading political parties in the country assumed the role of historical appraiser. Disputes have arisen over who was on the "Bulgarian" line regarding the acceptance of the continuity or discontinuity of the IMRO Party and the historical role of various Macedonian revolutionary organisations at the end of the nineteenth and during first decades of the twentieth century. Other disputes have been related to the "pro-Bulgarian" and "Serbo-Communist" leanings in the emergence, development and character of the Macedonian nation and state. The criteria for "correct" and "incorrect" historians have been re-established. There are disputes over the acceptance or refutation of the Ohrid frame agreement and the constitutional changes which abridged the historical right of the Macedonian people to its own statehood.

In such different and often conflicting conditions historical themes have been broadened. Numerous works have been published. Many of them deal with events and persons from different perspectives and viewpoints. Also, many memoirs which were under embargo in the period up to 1991 have been published. Macedonian historiography is treading new paths towards enrichment in terms of methodology and contents, by means of a continuous struggle by historians for historical truth, despite

the search for a new "correctness".